

Reflexen

J. Hoek

Deze Reflexen dragen het stempel van het moment waarop ze geschreven zijn, namelijk in de week na mijn terugkeer van vakantie. De ervaringen die ik tijdens de vakantieperiode opdeed, leiden mij onwillekeurig bij mijn reflecties. In de eerste plaats denk ik aan een aantal boeken dat ik las. H. Berkhof vertelde eens tijdens een college dat hij altijd aan het begin van zijn vakantie enkele detectives las om af te kicken, om dan vervolgens in de tweede vakantieweek weer naar theologie te grijpen. Ik volg dit goede advies al jaren na. Dit keer las ik twee detectives van Henning Mankell, *De jonge Wallander* en *Voor de vorst*. Verder boeken van andere aard: van Khaled Hosseini, *Duizend schitterende zonnen*, van Ildefonso Falcones, *De kathedraal van de zee* en van Carlos Ruiz Zafón, *De schaduw van de wind* (de laatste twee boeken vanwege de situering in de stad Barcelona, die mijn vrouw en ik eerder dit jaar hebben bezocht). Ook wanneer je leest voor ontspanning, ontkom je er toch niet aan als christen en als theoloog te lezen door een bijzondere bril. Het valt op hoe geloof in de levens van Mankell's hoofdrolspelers geen enkele rol speelt. Godsdienst is niet meer dan folklore. Des te opmerkelijker dat hij in *Voor de vorst* zijn plot ontleent aan christen-fundamentalisten vanuit de door hem zelf verwoorde motivatie: 'Tegenwoordig denken negen van de tien mensen bij het woord "fundamentalisme" aan de islam. Ik wil geen terroristen verdedigen, maar in *Voor de vorst* wijs ik erop dat er ook christelijk fundamentalisme en terrorisme bestaan'. Op zich is er niets tegen in te brengen wanneer een populair schrijver voor zo'n onderwerp kiest, maar dan mag toch wel verwacht worden dat hij tegenover de sektarische karikatuur van het christelijk geloof ook positieve tegenhangers laat zien. Daarop wacht de lezer tevergeefs. De enige normale christen in het boek is de universitair docente Sophia Hanke, 'tot ieders verbazing een jonge vrouw met lang blond haar en een mooi gezicht'. Over vooroordelen gesproken.

Hoe spannend Mankell ook schrijft, een boek van Hosseini is toch van hogere klasse. Zijn roman over het leven van vrouwen in Afghanistan is zo mogelijk nog indringender en ontroerender dan zijn eerdere bestseller *De vliegeraar*. De gestalten van Mariam en Laila zijn onvergetelijk in hun lijden en in hun fiere menselijkheid, maar ook de duistere figuur van Rasheed laat je niet los. Soms kun je niet verder lezen omdat het leed te ingrijpend is, tegelijkertijd weet je dat het maar al te reëel is voor talloze mensen in onze wereld. Ook de knap geschreven en intrige-rijke boeken van Falcones en Zafón, respectievelijk in de Middeleeuwen en in de eerste helft van de vorige eeuw gesitueerd, zijn vol van leed en nog meer van kwaadaardigheid. Wat een machtswellust, wat een bijgeloof, wat een discriminatie van de joden, wat een wreedheid van de inquisitie, wat een onmenselijkheid alom. Daarnaast gelukkig ook hier en daar oprechte devotie, zoals van de 'bastaixos', de sjouwers in de haven van Barcelona die als vrijwilligers zware stenen zeulen voor de bouw van 'hun' kathedraal, de *Santa Maria del mar* in de eenvoudige visserswijk, de *Ribera*.

Het enige dogma dat empirisch bewijsbaar is, is dat van de erfzonde, in de zin van de

diepe verdorvenheid van het menselijk geslacht, zo heeft Chesterton opgemerkt. Wie literatuur leest, kan niet om de waarheid van die waarneming heen. Toen ik na een week echt weer aan theologie toe was, las ik de nieuwe ‘Van de Beek’, *God doet recht*. In Christus heeft de ‘Glorious revolution’ al plaatsgevonden, dat mag je in een doodbrakende wereld tegen de klippen op geloven, al is het met een schreeuw, ‘nochtans’, ‘ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp’.

Toerist doet Heidelberg en Genève

Het aangename van een verblijf aan het Lago Maggiore hebben mijn vrouw en ik dit jaar gecombineerd met het nuttige, en tegelijkertijd evenzeer aangename, van een bezoek aan Heidelberg op de heenreis en Genève op de terugreis. Uiteraard is de keuze voor deze pleisterplaatsen niet willekeurig, maar we zijn er wel zonder enige bijzondere voorbereiding, toeristisch op de bonnefooi heengegaan. Wat vind je dan in Heidelberg voor sporen van ‘onze’ Heidelberger? Het is een mooie stad aan de Neckar met een schilderachtig vergezicht vanaf de ‘Alte Brücke’ op het hooggelegen slot. Men kan er aangenaam flaneren over de lange Hauptstrasse en voor kooplustigen op allerlei gebied is het een eldorado. Maar je krijgt wel de indruk dat men de korte calvinistische episode ten tijde van Frederik III liefst wat in het vergeetboek laat. Alleen in het historisch museum van de Ruprecht Karl Universiteit vinden we een vitrine met een origineel exemplaar van de Catechismus en een korte omschrijving van het ontstaan ervan. De massa die de winkelstraten bevolkt, lijkt daarvan geen weet te hebben. En toch... de beide protestantse kerken, de bijzonder mooie *Heiliggeistkirche*, een laatgotische Hallenkerk, en de eenvoudiger *Providenzkirche* bepalen het stadsbeeld. In het kerkblad van de gemeente, *GeistesBlitze*, geeft de nieuwe dominee, Martin Hauger, rekenschap van zijn geloof: ‘Der Glaube an Christus macht selig – das müssen, das sollen alle wissen. Die Form mag wechseln, der Auftrag bleibt derselbe. Deshalb bin ich Pfarrer’. En over de Bijbel: ‘Meine wichtigste Bibliothek ist die Bibel – 66 Bücher in einem Band. Da ist alles drin, was ich zum Leben und Sterben brauche. Die Texte der Bibel nutzen sich nie ab. Nirgends vernehme ich die Stimme Gottes so deutlich wie hier. Kein anderes Buch ist für mich so sehr “Heilige Schrift” wie dieses.’ Zoiets te lezen is een verademing. Dezelfde ‘enige troost’ van 1563 wordt ook in 2008 nog in Heidelberg verkondigd.

Genève geeft wel wat meer aandacht aan het reformatorisch verleden. Op de stadsplattegrond is het reformatie-monument aangegeven, vlakbij de *Place Neuve*, met aan de voet ervan een stadspark. Ik zag het voor de tweede keer in mijn leven en was opnieuw onder de indruk van de waardige wijze waarop Calvijn, Farèl en Beza zijn afgebeeld. Aan weerszijden van dit centrale drietal in kleiner formaat andere historische figuren die voor de Reformatie van grote betekenis zijn geweest, zoals onder meer ‘onze’ prins Willem van Oranje, Guillaume le Taciturne, allen met voor hen typerende uitspraken. Heiligenverering vindt in dit park allermindst plaats, maar menig calvinist heeft hier dankbaar staan mijmeren over wat God door middel van deze mensen heeft willen doen. *Post tenebras lux*, na duisternis licht, staat met grote letters boven het monument

geschreven en we vinden die zinspreuk in Genève op verscheidene plaatsen terug. God gebruikte Calvijn c.s. om het licht van het evangelie weer hoog op de kandelaar te plaatsen, zodat het allen die in de stad waren en velen daarbuiten kon beschijnen.

Vlak bij het monument bevindt zich het oude stadsdeel waar je de auto kunt parkeren in de *Rue Jean Calvin* om vandaar naar de kathedraal *Saint-Pierre* te wandelen. We maakten in deze kathedraal waar Calvijn zo dikwijls heeft gepreekt, de zondagmorgen-dienst van de Franstalige hervormde gemeente mee. Een sobere dienst met een inhoudsrijke preek door ds. Vincent Schmid. Onder de ongeveer 100 kerkgangers troffen we nog enkele Nederlandse vakantiegangers aan. Naast de kerk werd in het *Auditoire* van Calvijn een dienst van de Schotse kerk gehouden (hier zijn ook enkele keren per maand diensten van de Nederlandstalige streekgemeente), aan de overkant blijktens het enthousiaste zingen van opwekkingsliederen een evangelische dienst en enkele straten verder in een evenzeer historisch kerkgebouw, de *Madeleine*, een dienst van de Duitstalige gemeente. We spraken hier de pastor loci, ds. Hans Weber, die eraan herinnerde dat ‘zijn’ kerk dan toch maar de oudste kerk van de Reformatie in Genève is, waar Guillaume Farèl door zijn prediking de fundamenten van de gereformeerde kerk heeft gelegd, en dat Calvijn de *Madeleine* prefereerde boven de *St.-Pierre*. In elk geval is dit ook een bijzonder mooi, sereen kerkgebouw.

Uiteraard hebben we het *Musée International de la Réforme* bezocht, aan het *cour St.-Pierre* in het statige *Maison Mallet*. In dit museum, dat origineel van opzet is en in 2007 de museumprijs van de Raad van Europa won, zal in het Calvijnjaar 2009 van Pasen tot oktober een bijzondere expositie worden gehouden onder het thema ‘Een dag uit het leven van Calvijn’. Het is waar dat in zo’n op het grote publiek gerichte presentatie de tol van de popularisering wordt betaald, maar toch verdienen de samenstellers van deze collectie alle waardering voor de wijze waarop ze in dit museum een brede kring van bezoekers confronteren met de gereformeerde erfenis.

Nederlandse ‘vakantiekerkdiensten’

Al 19 jaar achtereen ga ik voor in Nederlandstalige diensten voor vakantiegangers in het grensgebied van Zwitserland en Noord-Italië. Deze diensten, achtereenvolgens gehouden in Lugano, Novaggio, Manno, Luino en Grantola, worden zowel ’s morgens als ’s avonds door zo’n 400 mensen bezocht. De kerkgangers zijn afkomstig uit een breed spectrum van kerken, van verschillende gradaties van ‘evangelisch’ tot en met de volle bandbreedte van de gereformeerde gezindte. Eén van de motors achter deze diensten was de gepensioneerde arts Jan Andriessen die na zijn werkzame jaren op Urk en in Baarn zich had gevestigd in een fraai gelegen woning op een berg langs het Lago di Lugano. Van jaar tot jaar voerde ik met hem diepgaande theologische gesprekken, terwijl de bergen vervaagden in de schemering die snel daalde over het meer, en met zicht op het lichtbaken van de San Salvatore. 93 jaar oud overleed hij op 10 mei en deze zomer stonden we met zijn weduwe bij zijn graf en lazen we zijn geloofsgetuigenis: ‘Dood is een donkere grot, maar met Jezus is dood een donkere tunnel. Aan het eind is stralend

licht. Ik verheug mij op een oord van liefde en vreugde. En dit vertrouwen wens ik jullie allen toe.' Voor mij behoort hij tot de mensen die je niet vergeet.

Zoals uit de lange lijsten in de onder ons bekende dag- en weekbladen blijkt vinden op vele andere plaatsen dergelijke diensten of samenkomsten plaats, soms wat meer nadrukkelijk reformatorisch, soms wat meer uitgesproken evangelisch gekleurd, maar altijd breed interkerkelijk. Dit verschijnsel wordt nogal verschillend beoordeeld. De reacties van de bezoekers van de diensten zijn over het algemeen zeer positief. Vooral door ouders van gezinnen met kleine en opgroeiende kinderen en jongeren wordt het als een zegen gezien dat er kan worden gekerkt in eigen sfeer en dat op deze wijze de zondagsheiliging ook in de vakantie gestalte kan krijgen. Anderen stellen vragen bij het zomaar 'droppen' van een niet - ambtelijke dienst met voorbijgaan aan de plaatselijke kerken. Nu behoeft dat niet het geval te zijn – bij de diensten die ik leid zijn er goede contacten met plaatselijke kerkenraden en wordt er ook gecollecteerd voor deze kerken. Wanneer bij het organiseren van Nederlandstalige diensten geen contact zou worden gezocht met plaatselijke gemeenten, acht ik dat beslist een omissie en niet in overeenstemming met de bescheiden positie die je als gast hebt in te nemen. Bovendien is het te prefereren om diensten van de plaatselijke gemeente te bezoeken wanneer daar de gelegenheid voor is en de taal niet een te grote belemmering vormt. Zulk meeleven van buitenlandse medegelovigen wordt door de meestal kleine gemeenten als een bemoediging ervaren, terwijl het ook verrijkend is voor de buitenlandse bezoekers zelf.

Opmerkelijk is de suggestie van de preses van de Protestantse Kerk in Nederland, ds. G. de Fijter naar aanleiding van zijn ervaring op een camping in de Ardennen. Daar immers kwamen mensen uit allerlei verschillende denominaties rondom het Woord bijeen. 'Alsof het zo hoort. En het hoort ook zo. Het moet om de kerk des Heren gaan, niet om ons eigen instituut'. Het bracht hem op het idee dat een 'nationale synode' voor alle protestantse kerken in Nederland zou moeten worden gehouden. Daar kan worden besproken hoe de vele kerken samen kunnen luisteren, dienen en getuigen van Jezus Christus. Zo kan er een stap worden gedaan richting de eenheid van allen die de verkondiging aangaande Christus in de samenleving een warm hart toedragen. Een sympathiek voorstel dat maar al te gemakkelijk afgeschoten kan worden als ondoordacht, naïef en zelfs als een propagandastunt. Ik zou denken: maar al te vaak zijn synodes bijeengekomen rond wat verdeelt en scheidt. Laten we nu eens met elkaar vergaderen over wat verenigt en verbindt en dat met het oog op de dingen waar het op aan komt, dus de kern van het christelijk getuigenis in deze tijd. Zo kan de winst uit verrassende vakantie-ervaringen worden ingebracht in het reguliere kerkelijke leven.

Ik schrijf dit niet vanuit relativering van eigen kerk(verband). Met goed geweten ben ik lid van de kerk die ik zie als wettige voorzetting van de Nederlandse Hervormde Kerk en dus van de naar Gods Woord gereformeerde kerk in de Nederlanden. Ik stem ook van harte in met de overwegingen van drs. J. Wienen in *Kontekstueel* van juni j.l. Hij geeft aan dat het besef dat Gods Kerk heel wat groter is dan onze kerkjes zonder enige twijfel heilzaam is, en ook hij relateert dat ondermeer aan vakantieverschijnselen: 'De bijzondere gewoonte om in het buitenland geen gemeenschap te zoeken met broeders en zusters ter plaatse, maar landgenoten op te zoeken om daar Nederlandse diensten, meest-

al zonder ambtelijke verantwoordelijkheid, te houden, leidde tot de geweldige ontdekking dat je een enorme verbondenheid kon voelen met christenen waar je in je eigen plaats met een boog omheenliep. Daar zongen stoere bonders plotseling met een brok in de keel gezangen mee'.

Zonder nu hierover en over andere blijken van 'de oecumene van het hart' ongenueanceerd de staf te breken, protesteert Wienen tegen de relativering van wat de kerk eigenlijk is. De kerk is in deze individualistische tijd in veler oog gedegradeerd tot een vereniging, een organisatie naast vele andere. 'De kerk is niet meer heilig en katholiek, maar een door mijzelf uitgekozen groep mensen die ongeveer hetzelfde beleven in het geloof als ik. En als dat niet meer zo is, dan zoek ik een andere groep of ik sticht mijn eigen kerk.' Maar de kerk is toch in werkelijkheid iets heel anders dan een virtuele gemeenschap van mensen met een vergelijkbare spiritualiteit? Je kiest toch niet zomaar even je eigen kerk, je hoort toch bij de kerk op basis van Gods roeping? Daarom is iedere nieuwe afscheiding een nederlaag, stelt Wienen, een nieuwe aanslag op het lichaam van Christus, een nieuwe wond in Zijn zijde. 'Iedere overgang naar een andere kerk is tegelijk ook een verzaken aan de gemeenschap'.

Vanuit dit reformatorisch hoog-kerkelijke denken, dat wil zeggen vanuit historisch besef, ja wat meer is roepingsbesef, verknochtheid aan de kerk waarbinnen God ons een plek gaf en riep, maar ook in doorleving van de gebrokenheid van de kerk, hebben we elkaar te zoeken en dienen we kerkmuren te relativieren omwille van de ene Naam die gelooft en betuigd moet worden tot ons heil en dat van de mensen om ons heen. Als het ons werkelijk om die Naam begonnen is, gaan we niet gauw te ver.

De winst van twee verhitte debatten

Voor de vakantietijd zijn er twee verhitte debatten gevoerd rond de positie van de christelijke politiek, in het bijzonder die van de *ChristenUnie*. De wijze waarop deze discussies gevoerd zijn, verdient bepaald niet de schoonheidsprijs. Bij de kwestie over de positie van homoseksuele partijleden in de CU en de zorgvuldige voorstellen van de commissie Cnossen daaromtrent, viel mij op hoe weinig in intern-christelijke kring echt gepoogd wordt elkaars intenties te verstaan en met elkaar mee te worstelen in het vinden van een verantwoorde weg. De zorg voor een langzamerhand afglijden in de richting van acceptatie van de nieuwe moraal en opgeven van eeuwenoude christelijke overtuigingen inzake de uniciteit van het huwelijk van man en vrouw, begrijp en deel ik. Maar wanneer de *Stichting Schreeuw om Leven* van drs. L.P.Dorenbos dan een Persbericht uitgeeft onder de titel 'Hoe de ChristenUnie dreigt de homoseksualiteit te omarmen', doet dat op flagrante wijze onrecht aan de feiten. Wat te denken van een enormiteit als: 'De bijbelse liefdesgeboden zijn geen onderdeel van een willekeurig lijstje zoals de ChristenUnie ons wil doen geloven...'

De realiteit is nu juist dat de commissie Cnossen willekeurige lijstjes afwees omdat de bijbelse liefdesgeboden zelf helder genoeg zijn en geen extra lijstjes nodig hebben! Zulk schrijven, waar Dorenbos ongetwijfeld vanuit zijn verontrusting goede bedoelin-

gen mee zal hebben, werkt onnodig polariserend, terwijl de situatie waarin we leven juist erom vraagt de gelederen als principiële christenen hecht te sluiten. Ook uit andere reacties bleek dat de kunst van zorgvuldig lezen en evenwichtig oordelen lang niet ieder gegeven is, terwijl sommige journalisten zich kennelijk lieten leiden door partijpolitieke belangen.

Uiteindelijk heeft dit debat tot winst geleid. In de woorden van prof.dr. Gijsbert van den Brink (*CV/Koers*, juli-augustus): ‘Ik denk dat er zeker een verschuiving zichtbaar is. Niet zozeer in het standpunt over homoseksualiteit, maar wel in onze houding jegens homo’s. Er is meer bewustzijn van het leed dat hun ook in christelijke kring eeuwenlang is aangedaan. Mensen met een homoseksuele oriëntatie zijn achtergesteld geweest, er heerst een sfeer van ontkenning, isolatie of zelfs regelrechte afkeer. Die stond vaak geheel los van de vraag of ze al dan niet “praktiseerden”. In alle gevallen is het natuurlijk af te keuren, en daarom trekken we er in het rapport een boetekleed over aan. Ik denk dat die verschuiving een goede zaak is.’ Voor mij ligt de winst van deze discussie in een helder signaal naar de buitenwacht. Voor ieder die de moeite neemt zich in de problematiek te verdiepen, is helder geworden dat principieel christelijke politiek vasthoudt aan het klassieke standpunt inzake homoseksualiteit, maar zich tegelijkertijd consequent opstelt tegenover elke vorm van discriminatie.

De tweede discussie betrof het niet minder gevoelige punt van *embryoselectie*. Hier kwam vooral de onverdraagzaamheid van fundamentalistische liberalen als Elizabeth Ety flagrant tot uiting. Wanneer het om overtuigingen van orthodoxe christenen gaat, lijken zulke lieden hun pen alleen nog maar in alsem te kunnen dopen. Prof. dr. Henk Jochemsen werd schandelijk bejegend door Nova-journalist Twan Huys. Terecht schreef dr. Govert Buijs hierover: ‘de kwalificatie “onzin uitkramen” voor het standpunt van een minderheid is opmerkelijk, zeker voor een journalist die toch allereerst het debat tussen meerderheden en minderheden – kern van de democratie – moet faciliteren. Hij concludeert: ‘in de afgelopen jaren hebben we een anti-islam golf meegemaakt, die op grond van feiten en argumenten niet te vatten is. De woeste emoties die nu in het debat over embryoselectie opblazen, lijken er op te duiden dat de volgende golf in de publieke opinie een anti-christelijke zal zijn. Christenen en niet-christenen gezamenlijk zullen zich voortdurend moeten inspannen voor de zuiverheid van het publieke debat, inclusief de faire ruimte voor minderheidsstandpunten – Twan Huys ten spijt’. Inderdaad, en dat betekent ook dat christenen niet opzij moeten gaan voor het dragen van regeringsverantwoordelijkheid, ook al zijn de marges om dat gewetensvol te doen smal geworden. Bovendien dienen ze het debat op allerlei fora aan te gaan. Daarom zat Jochemsen terecht in de uitzending van Nova en droeg de ChristenUnie met goed geweten bij aan een nadere normering en inkadering van een helaas bestaande praktijk.

In memoriam G.H.M. Posthumus Meyjes

Op mijn vakantieadres bereikte mij het bericht dat Guillaume Henri Marie Posthumus Meyjes, emeritus hoogleraar Kerk- en Dogmengeschiedenis van de Universiteit Leiden

en eredoctor van de Universiteit van Genève, op de leeftijd van 81 jaar op 24 juli in zijn woonplaats Oegstgeest is overleden. Ik kan niet laten enkele regels te wijden aan de nagedachtenis van mijn ‘Doktorvater’, bij wie ik in 1981 promoveerde. Toen ik vanuit het bevindelijk- orthodoxe Katwijk aan Zee in 1968 mijn studie theologie in Leiden begon, werd ik geconfronteerd met een kritisch en vrijzinnig klimaat, overigens nog meer onder mijn medestudenten dan onder de hoogleraren. De colleges van Posthumus Meyjes, onder meer over de theologie van Luther en Calvijn, de prediking van de Bergrede door de eeuwen heen en de ecclesiologie in de Middeleeuwen en de Reformatie, waren voor mij een verademing. ‘PM’ tekende *sine ira et studio* de dogmenhistorische ontwikkelingen op scherpzinnige wijze en congeniaal met het katholieke christelijke belijden. Typerend voor zijn positie is zijn bijdrage in de bundel *Weerwoord – reacties op Dr.H.Berkhof’s Christelijk Geloof* (Nijkerk 1974). Bij alle waardering voor Berkhof is zijn voornaamste punt van kritiek dat de getuigen uit de kerkgeschiedenis door Berkhof worden gewogen met de maatstaf van diens moderne personalistische denken. Vanuit dit ontmoetingsdenken dat Berkhof zelf met ‘bijbels denken’ gelijk stelt, wordt de kerkgeschiedenis ontologisch denken verweten. Berkhof doet volgens Posthumus Meyjes zichzelf en anderen tekort door de historie met te weinig verwachting tegemoet te treden. Vruchtbare ontdekkingen in de traditie doet men pas op door zelf op pad te gaan, liefst zonder te veel bagage. Als voorbeeld noemt hij de dan nog jonge dogmaticus uit München, Joseph Ratzinger, ‘voor mij het fraaiste exempel van wat grondig en onopzettelijk historisch onderzoek aan het moderne dogmatische denken kan bijdragen’ (hierbij dacht hij met name aan Ratzingers studies over Augustinus en Bonaventura). Het was de diepe overtuiging van Posthumus Meyjes dat er oneindig veel inspiratie voor heden en toekomst uit de bronnen geput kan worden als men zich daar maar geduldig voor openstelt. Zijn dissertatie *Jean Gerson – zijn kerkpolitiek en ecclesiologie* (’s- Gravenhage 1963) is zo’n rijpe luistervrucht. Eén van zijn grote projecten was de uitgave van het vuistdikke *Livre des Actes des Eglises Wallonnes aux Pays-Bas 1601-1697* (met Hans Bots en Johanna Roelevink, Rijks Geschiedkundige Publicaties, Kleine Serie 101, Den Haag 2005).

Ik gedenk mijn promotor met dankbaarheid om zijn colleges geput uit rijke christelijke bronnen en om de wijze mix van betrokkenheid en distantie tijdens de jaren dat ik aan mijn proefschrift werkte, alsmede om zijn blijvende belangstelling voor het wel en wee van zijn promoti. Dat zijn vrouw gesterkt mag worden door de christelijke troost die niet alleen het leven, maar ook het sterven in een lichtend perspectief plaatst.

Memorabilia

In de Protestantse Kerk in Nederland vond een wisseling van de wacht plaats. Dr. Bas Plaisier nam afscheid als scribe en zijn naamgenoot dr. Arjan Plaisier trad aan als zijn opvolger. We erkennen met dankbaarheid het vele goede dat de scheidende Plaisier heeft mogen doen in een hectische tijd, ook al hebben velen in hervormd-gereformeerde kring hem niet altijd kritiekloos gevolgd. Wat meer rust aan de zijde van zijn vrouw is hem van

harte gegund, al betekent dat zeker geen werkeloosheid. Meteen al stond een reis naar China op zijn programma! En wat de aangetreden Plaisier betreft, sluit ik mij aan bij het advies dat dr. Cees Veerman uitsprak aan het einde van zijn toespraak over ‘Onze protestantse kerken, macht of baken in de tijd?’ tijdens het symposium op 6 juni: ‘ontwikkel richting, geef vertrouwen en bied ruimte. Misschien kan ik dat het beste in twee beelden samenvatten die Jezus ons zelf heeft geleerd: “wees een zoutend zout” in de samenleving; daarvoor hoef je niet groot te zijn. En “wees een stad op een berg”, die in deze onzekere tijden voor angstige of zinzoekende mensen een oriëntatiepunt kan zijn om hun bestaan weer richting te geven. Ook daarvoor hoeven we niet talrijk te zijn, maar zichtbaar en duidelijk.’

Dr. Bernard J.G. Reitsma aanvaardde op 27 juni zijn ambt als bijzonder hoogleraar ‘de kerk in de context van de Islam’ vanwege de Stichting Leerstoel De kerk in de context van de Islam, aan de Vrije Universiteit, met een rede getiteld ‘De kerk in de context van de Islam: macht of minderheid. Over de betekenis van Joh.18:36 voor de houding van de kerk ten opzichte van de Islam’.

Op 3 juli was het de beurt aan dr. Cees van der Kooi om aan de VU zijn inaugurele oratie te houden als hoogleraar Westerse Systematische Theologie. Hij sprak over ‘Goed gereedschap maakt het verschil. Over de plaats en functie van christelijke dogmatiek’. Beide hoogleraren wensen we een vruchtbare en zegenrijke werkperiode toe ten dienste van kerk en koninkrijk Gods.

Op woensdag 2 juli promoveerde Marten van Willigen uit Apeldoorn aan de Radboud Universiteit Nijmegen tot doctor in de klassieke talen op het proefschrift *Een filologisch commentaar en vertaling Ambrosii Episcopi Mediolanensis De Ioseph*. Hij geeft een gedegen behandeling van de Latijnse tekst van Ambrosius. Enkele stellingen bij dit proefschrift: ‘De bestudering van kerkvaders dient in elke theologie-opleiding en in de wetenschappelijke theologische studie in het bijzonder een belangrijke plaats te krijgen, of moet op een andere wijze weer opnieuw worden geherwaardeerd.’ ‘De wetenschappelijke besturing van Ambrosius staat ten onrechte teveel in de schaduw van het onderzoek van zijn bekende leerling Augustinus.’ ‘De betrokkenheid van Ambrosius ten opzichte van het Joodse volk, is groter dan vaak wordt gedacht. Ambrosius betreurt hun hardheid, de zogenaamde *duritia Iudaeorum*, wel, die immers geleid heeft tot de veroordeling van Christus, maar hij hoopt en verwacht toch zeker dat het Joodse volk Christus uiteindelijk als zijn Heer zal erkennen en zijn eerdere dwaling in zal zien.’ ‘Roomskatholieken en protestanten zijn zich er vaak te weinig van bewust dat de scheiding tussen hen beiden op deze wijze door niemand zo bedoeld is, maar door historische en theologische ontwikkelingen uiteindelijk zo is gegroeid.’

Van harte feliciteren we de promotus met dit fraaie werkstuk en met de behaalde academische graad.

Evenzeer gaan onze gelukwensen uit naar William den Boer die op 27 juni aan de Theologische Universiteit Apeldoorn promoveerde op *Duplex amor Dei. Contextuele karakteristiek van de theologie van Jacobus Arminius (1559-1609)*. Den Boer poogt vanuit gereformeerd perspectief de intenties van Arminius optimaal recht te doen. Als grondmotief van Arminius’ theologie ziet hij het zorgvuldig waarborgen van de recht-

vaardigheid van God. Arminius wilde daarmee het misverstand uitsluiten dat hij zich zag voordoen in de predestinatieleer van Calvijn en Beza, namelijk dat God onbedoeld het auteurschap van de zonde zou worden toegeschreven. Er kwam meteen opmerkelijk veel commentaar los op dit proefschrift, waarbij mijns inziens te weinig werd onderscheiden tussen kerk en school en waarbij de vrijheid van wetenschappelijk onderzoek door verschillende scribenten in de christelijke dagbladen en kerkelijke pers onvoldoende is gerespecteerd. Of Den Boer de positie van Arminius zuiver heeft weergegeven, lijkt mij voorshands een kwestie van wetenschappelijk debat, een debat dat tijdens de promotieplechtigheid al een aanvang heeft genomen. Zo wordt een te gemakkelijk werken met etiketten en sjablonen voorkomen. Prof. dr.H.J.Selderhuis, de promotor, schreef dan ook op de dag van de promotie terecht in het *Nederlands Dagblad*: ‘Dat een christelijk-gereformeerde instelling vanmiddag in een promotie een rehabilitatie van Arminius lijkt te stimuleren, kan dan voor sommigen schokkend zijn, maar brengt wel bij de permanente vraag of het beeld dat van iemand bestaat, ook klopt met de feiten. Je hoeft het niet met iemand eens te zijn, maar je moet wel recht doen aan wat zij of hij nu werkelijk gezegd, bewerkt en bedoeld heeft. Velen uit het verleden, maar ook velen in het heden gaan gebukt onder de verkeerde indruk die van hen ontstaan is. Historisch en zeker kerkhistorisch onderzoek is geroepen de feiten te verzamelen, niet om recht te spreken, wel om recht te doen.’

Op de valreep kan ik bij het afsluiten van deze Reflexen nog ‘meenemen’ dat op vrijdag 5 september opnieuw aan de TUA een promotie is geagendeerd. Gunnar Begerau schreef een proefschrift met de titel *Elia vom Krit zum Jordan. Eine Untersuchung zur literarischen Makrostruktur und theologischen Intention der Elia-Ahab-Erzählung (1 Kön. 16,29 bis 2 Kön. 2,25)*. De promotor is prof. dr. H.G.L. Peels. Ook hier is een welgemeende felicitatie op zijn plaats, zowel aan het adres van de promotus als van de promotor. Een goede zaak dat juist ook in de bijbelwetenschappen bijdragen vanuit gelovige doordenking worden gegeven. Daar is dringend behoefte aan.